

Dnr: RUN 260-2020

Kulturdepartementet
DNR Ku2020/01036/KL**BETÄNKANDE SVERIGES MUSEUM OM FÖRINTELSEN, SOU 2020:21****YTTRANDE**

Region Västerbotten har tagit del av betänkandet av Sveriges museum om Förintelsen och lämnar härmed sitt yttrande.

Sammanfattning

Att minnas och förstå Förintelsen – folkmordet på de europeiska judarna, på romer, människor med funktionsnedsättning, hbtq-personer, olika religiösa och politiska grupper liksom folkmord på andra grupper grundade på rasistiska föreställningar – måste fortsätta att finnas kvar i Sveriges, såväl som i världens gemensamma minne. Det är högst angeläget att varje generation ges tillgång till fakta och kunskap om hur det överhuvudtaget var möjligt!

Det är viktigt att Förintelsen sätts in i och förklaras i en bredare europeisk kontext, i ett internationellt perspektiv, i och med att den inte ägde rum i Sverige. Detta för att undvika en ofullständig bild. Även om Förintelsen inte ägde rum i Sverige så berör den vårt land, direkt och indirekt. Förintelsen är en del av Sveriges historia och kulturarv och det är således av stor betydelse att ta tillvara alla de vittnesmål från överlevande som kom till Sverige och att överlevandes berättelser, dokumentation och föremål som finns vid offentliga institutioner och hos privatpersoner bevaras och tillgängliggörs. Ett framtida museum måste också ha en gedigen forskningsanknytning. Att utgå ifrån forskning är av mycket stor betydelse för att kunna ge en mångfacetterad bild av Sverige och Förintelsen.

Region Västerbotten delar i huvudsak utredningens bedömning om museets inriktning och uppdrag samt att ett museum inrättas som en ny fristående myndighet med namnet *Sveriges museum om Förintelsen*.

Region Västerbotten vill särskilt betona

- vikten av att förlägga ett museum på en plats med historisk anknytning. Frågan om var bör dock utredas ytterligare.
- vikten av att ett museum om Förintelsen ska utveckla och upprätthålla kontinuerligt samarbete och samverkan med läns museerna. Region Västerbotten anser dock att de två miljoner kronor som utredningen föreslår för samverkan med läns museerna runt om i Sverige är så lågt beräknat att några större samhällseffekter sett ur såväl ett regionalt som nationellt perspektiv knappast kommer vara ens skönjbara. En överenskommelse bör göras i samråd med Läns museernas samarbetsråd kring samarbete och samverkan där en realistisk budget för arbetet tas fram.

- att en stark forskningsanknytning är avgörande för att ett museum om Förintelsen ska kunna genomföra sitt uppdrag.
- att verksamhet som Forum för levande historia idag ansvarar för och som berör Förintelsen flyttas över till den nya myndigheten och att FLHs verksamhet därefter specifikt fokuserar på att främja arbete som bidrar till att öka kunskap och kompetens rörande sakfrågor om demokrati och mänskliga rättigheter.
- att regeringen överväger att en del av museets finansiering som rör kostnader relaterade till utbildnings- och forskningsverksamhet delas mellan kulturdepartementet och utbildningsdepartementet.

5.2 Museets inriktning

Region Västerbotten delar utredningens bedömning om att museets inriktning bör vara att utveckla och förmedla kunskap och forskning om Förintelsen som historiskt skeende.

Målet med Förintelsen, att systematiskt och fullständigt utrota judarna, skiljer sig från nazisternas planer för övriga grupper som mördades och förföljdes och bör således ha en central särställning i museets verksamhet. Det är dock samtidigt mycket angeläget att betona att nazisternas folkmord på romer, homosexuella, människor med funktionsnedsättning samt folkmord, massmord och förföljelser på andra olika grupper grundade i religiösa, politiska och rasistiska föreställningar också dokumenteras och uppmärksammas samt att forskningsstudier kring dessa grupper genomförs.

”Uppmärksamhet bör fästas vid hur livet såg ut före katastrofen, det liv som slogs sönder, och även hur livet sedan blev i Sverige och vilka svårigheter det fanns med att vara överlevande.”

Att skildra barnens situation och förutsättningar att växa upp med överlevande föräldrar är också av vikt:

”Många barn till överlevande vittnar om de särskilda omständigheter som följt av att växa upp med föräldrarnas erfarenheter och det trauma Förintelsen innebar.”

Region Västerbotten instämmer i att Sveriges och svenska medborgares agerande i relation till Förintelsen och Nazityskland ska åskådliggöras och problematiseras. Det handlar om att uppmärksamma de olika hjälpinsatser och räddningsaktioner som genomfördes inklusive judiska församlingars hjälporganisationer och enskilda aktörers insatser som ofta inte fått nämnvärd uppmärksamhet. Lika angeläget är det att uppmärksamma och belysa den svenska antisemitismen, Sveriges relation till Nazityskland före kriget och under de inledande krigsåren samt priset för den svenska neutralitetspolitiken, det vill säga, att problematisera historieskrivningen och den svenska självbilden i utställningar med syftet att öka kunskap och förståelse om Förintelsen och om Sveriges olika roller som aktör – som åskådare, räddare och möjliggörare. Det är viktigt att utgå ifrån överlevande men förövarna måste också omfattas för att kunna förklara varför Förintelsen inträffade. Att utgå ifrån forskning är högst väsentligt för att kunna ge en nyanserad bild av Sverige och Förintelsen.

Region Västerbotten delar även utredningens bedömning att museet kritiskt ska lyfta frågan om hur minnet av Förintelsen riskerar missbrukas, förvrängas och politiseras samt hur forskning riskerar att ifrågasättas, internationellt såväl som i Sverige. Det råder till exempel inte längre konsensus när det gäller den moraliska uppmaningen "Aldrig mer!" ett tidigare universellt värde om att lära av det förflutna. Istället förekommer det att stater och andra olika aktörer ifrågasätter detta och försöker vrida berättelsen för att bland annat passa nationalistiska syften.

5.3 Förslag på uppdrag

Region Västerbotten delar i huvudsak utredningens förslag om museets uppdrag såsom de specificeras i betänkandet.

5.3.2 Publik verksamhet och förmedling

Region Västerbotten vill uppmärksamma utredningen på att byggandet av en basutställning är mycket tidskrävande och kan för ett mindre museum ta ett par års tid. Mot den bakgrunden är det således optimistiskt att tro att uppbyggnad av en basutställning om Förintelsen skulle kunna klaras av på två eller tre år samtidigt som en helt ny organisation byggs upp. Som utredningen konstaterar krävs tid och resurser att producera en basutställning och att detta måste ske med eftertanke. Det är således väsentligt att betona detta.

6.2 Överväganden

6.2.1 Förutsättningar för ett museum om Förintelsen

Region Västerbotten konstaterar att ett museum om Förintelsen måste ha en fristående ställning för att minimera risken att politiseras, samt för att kunna berätta om Förintelsen och Sveriges agerande och lyfta såväl svåra och avslöjande sidor av Sveriges och andra länders historia som de insatser som varit positiva. Armlängds avstånd betonas – vilket den svenska museilagen är tydlig med ska gälla.

6.3 Huvudförslag

6.3.1 En ny fristående myndighet

Region Västerbotten delar utredningens förslag om att ett museum inrättas som en ny fristående myndighet med namnet Sveriges museum om Förintelsen.

Ett fristående museum, med en självständig roll i förhållande till andra myndigheter och museer och ett tydligt avgränsat uppdrag, bör medföra bäst möjliga för verksamheten att kunna utformas utifrån egna oberoende prioriteringar och långsiktiga strategiska målsättningar. Ur ett regionalt perspektiv innebär en fristående myndighet med eget bestämmande en trygghet och kontinuitet snarare än att ingå i någon av de stora befintliga museimyndigheterna. Vad som också talar för att museet bör vara en självständig myndighet är ambitionen att bygga upp en långsiktigt hållbar samverkan med universitet, lärosäten och forskningsinstitutioner. Vad gäller intern styrning bör museets styrelse representeras av såväl civil- som forskarsamhället.

Region Västerbotten instämmer även i bedömningen om att det inte är önskvärt med två myndigheter som har till uppdrag att hantera minne och kunskap om Förintelsen.

De verksamheter och delar som Forum för levande historia idag ansvarar för som rör Förintelsen bör överföras till den nya museiverksamheten. Det är dock av största vikt att den erfarenhet och kompetens som finns hos FLH tas tillvara på lämpligt sätt. FLHs uppdrag bör därefter tydliggöras för att specifikt fokusera på att främja arbete som bidrar till att öka kunskap och kompetens om demokrati och mänskliga rättigheter. Det framgångsrika arbete som FLH genomfört i Sverige de senaste 20 åren, utöver arbetet med Förintelsen, kan på så sätt utvecklas och stärkas. Region Västerbotten står bakom utredningens slutförslag att en ny renodlad myndighet inrättas. Om så inte skulle vara möjligt så bör verksamheten samordnas med en annan museimyndighet som har erfarenhet av museal verksamhet, nationellt och internationellt samarbete samt forskningsanknytning.

6.7 Bedömning rörande frågan om lokalisering

Region Västerbotten instämmer i utredningens bedömning om att förlägga ett museum på en plats med historisk anknytning då detta bidrar till och stärker upplevelsen av autenticitet. Någon speciell plats för museet förordas inte i nuläget, inte heller lämnas förslag på eventuella för- och nackdelar en nybyggnation skulle innebära. Frågan bör utredas ytterligare.

7.3.1 Samverkan med läns museerna

Det är angeläget att ett museum om Förintelsen från första början får en organisation och struktur som kommer regionerna till del. Region Västerbotten vill betona vikten av att ett museum om Förintelsen ska utveckla och upprätthålla kontinuerligt samarbete och samverkan med läns museerna. Det är av stor vikt för att hela landets befolkning ska ges möjlighet och förutsättningar att ta del av museiverksamheten. Det finns berättelser, vittnesmål och föremål spridda över landet som kan bidra till att lyfta ett lokalt perspektiv som kan fånga allmänhetens intresse. Att ordna vandringsutställningar i samverkan med läns museerna är ett exempel. Läns museerna når ut till hela befolkningen och inte minst gäller det barn, skolelever och lärare. Läns museerna har vidare mycket stor erfarenhet av att bedriva pedagogiska program och skulle även kunna förbereda elever och andra grupper som gör resor till exempelvis koncentrationslägret Auschwitz för att efter hemkomsten även kan följa upp genomförda studieresor.

Att utredningen tagit fasta på att ett nytt museum från start har medel för samverkan med den regionala ABM-sektorn är positivt. Ur ett regionalt perspektiv skulle det vara önskvärt att sådana medel öronmärks. Region Västerbotten anser dock att de två miljoner kronor som utredningen föreslår för samverkan med läns museerna runt om i Sverige är så lågt beräknat att några större samhällseffekter sett ur såväl ett regionalt som nationellt perspektiv knappast kommer vara ens skönjbara. En överenskommelse bör göras i samråd med Läns museernas samarbetsråd kring samarbete och samverkan och där en realistisk budget för det arbetet tas fram.

7.4 Museets forskningsanknytning

Region Västerbotten anser, i likhet med utredningen, att en stark forskningsanknytning är avgörande för att ett museum om Förintelsen ska kunna genomföra sitt uppdrag och bedriva en trovärdig och kvalitativ verksamhet.

7.4.3 Bygga en forskningsmiljö och inrätta en professur

Region Västerbotten instämmer med utredningens uppfattning om att regeringen bör överväga om en del av museets finansiering kan hämtas från medel som kommer från statsbudgetens område "Utbildning och universitetsforskning", det vill säga, att kostnader relaterade till utbildnings- och forskningsverksamhet delas mellan kultur- och utbildningsdepartementen.